

TƯỢNG ĐỒNG AVALOKITESVARA CHĂMPA ĐẠI HỮU, QUẢNG BÌNH LÀ BẢO VẬT QUỐC GIA

TRẦN THỊ DIỆU HỒNG
Bảo tàng Tổng hợp Quảng Bình

Quảng Bình là một trong những cái nôi của Văn minh Chăm pa, nhân kỷ niệm 410 thành lập tỉnh Quảng Bình, bài viết xin được giới thiệu về tượng đồng Avalokitesvara - bảo vật Quốc gia.

Trong sưu tập hiện vật về văn hóa Chăm pa, Quảng Bình vinh dự có một hiện vật được công nhận là bảo vật quốc gia - Đó là tượng đồng Avalokitesvara phát hiện tại Đại Hữu, xã An Ninh, huyện Quảng Ninh, tỉnh Quảng Bình từ những năm đầu thế kỉ XX.

Vương quốc Chăm pa được xác lập dựa trên sự thống nhất giữa hai tiểu vương quốc của bộ lạc Cau và bộ lạc Dừa diễn ra vào cuối thế kỉ VI sau công nguyên. Vùng đất Quảng Bình nằm trọn trong vương quốc Chăm pa. Từ khi vương quốc Chăm pa thành lập, cư dân Chăm pa đã có đời sống vật chất và tinh thần phát triển. Nhất là trong lĩnh vực nghệ thuật, đặc biệt là nghệ thuật kiến trúc và điêu khắc đã góp phần công hiến những giá trị quý báu trong kho tàng nghệ thuật của Việt Nam và thế giới.

Bằng sự khéo léo và kỹ thuật điêu luyện, các nghệ nhân Chăm pa đã thành công trong những nhát chạm khắc trên đá, đồng, kim loại khác. Đặc biệt tượng người đạt đỉnh cao nghệ thuật tạo hình, về hình thái cơ thể học đạt sự cân xứng. Tượng thần tuy trừu tượng, cao siêu nhưng vẫn gần gũi với người trần tục, phản ánh đề tài tín ngưỡng thần thoại và tôn giáo, nhưng cũng phản ánh tính lịch sử, tính hiện thực cuộc sống xã hội Chăm pa đương thời.

Tượng Avalokitesvara là một trong những tượng đẹp nói lên những đặc tính cơ bản đó mang phong cách Đông Dưng, có niên đại thế kỉ X. Tượng có dáng thẳng đứng, cao 0,53cm, ngang 0,30cm. Tượng trong tư thế đứng, ngực nở, eo thon, mang nhiều đồ trang sức, khuôn mặt dày dặn, búi tóc cao, có miện chạm hình tượng phật

ngồi. Tượng có 4 tay, một tay cầm quyền sách, hai tay trước đưa ra, tay phải cầm nụ sen, tay trái cầm bình nước cam lộ. Hoa sen là biểu tượng của diệu pháp liên hoa kinh, một kinh điển căn bản của phật giáo đại thừa. Bình hồ lô của Bồ Tát dùng để tẩy nước cam lộ cho chúng sinh, cũng là vật dụng thực hiện pháp thuật thần thông để thu phục yêu quái, kẻ ác theo ý niệm của cư dân Chăm pa thời đó. Bàn tay phải của tượng thể hiện Mudra (bất ấn): Lòng bàn tay mở hướng về phía trước, ngón tay trở cong xuống giáp đầu ngón tay cái, tạo vòng tròn tượng trưng cho pháp luân của đạo Phật. Mũ đội Jata có chóp cao, những lọn tóc hai bên ép sát mang tai, vành vương miện nổi bật trên đầu có trang trí nhiều hoa nhỏ. Cổ có đeo nhiều trang sức vòng chuỗi hạt, vòng tay đeo trang sức, ngực có kết một đóa hoa lớn ở giữa phía trước. Tượng có vàng trán thấp, mũi ngắn, cánh mũi rộng, bờ vai dài, cánh tay chắc rắn, toàn thân toát lên vẻ uy nghi, đường bệ. Trang phục là chiếc váy dài được cài bởi một thắt lưng to bản có khóa nịt hình đóa hoa to dạng lá đề, với những tua xuống hai bên hông. Tượng mang nhiều đồ trang sức ở cổ, ngực, tay, khuôn mặt có nét nữ tính. Đặc điểm nổi bật là tượng mang vẻ đẹp hiện thực, toát lên một sức sống mãnh liệt. Tuy dáng hơi nặng nề nhưng tạo được nét sinh động, gần gũi con người. Nó thể hiện cho yếu tố văn hóa của cư dân theo chế độ mẫu hệ. Bức tượng này đã góp phần làm phong phú kho tàng nghệ thuật của nhân loại.

Ngày 30/12/2013, Thủ tướng Chính phủ đã ra quyết định công nhận tượng Avalokitesvara là bảo vật Quốc gia (Quyết định số 2599/QĐ-TTg dựa trên tiêu chí độc bản, có giá trị đặc biệt và đánh dấu sự kiện quan trọng trong cả nước). Ngày 13/3/2014, tượng Avalokitesvara cũng đã cùng 5 hiện vật khác là bảo vật Quốc gia được đưa sang Mỹ trưng bày ■